

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ. DESPRE REAL CA DISTANȚĂ A IMAGINII
Ștefan Aug. Doinaș. About the Real As Distance of the Image

Dorin ȘTEFĂNESCU¹

Abstract

The study discusses Ștefan Aug. Doinaș's reflections – disseminated in his theoretical works – about the connections between the real and the poetic image. The real of the image appears as an atypical world, a field of possibilities which are not unreal in relation with the already given reality. That what appears as an image in the world of the poem is put in the light of an apriorical meaning, so that the poem lightens the possibility of an interior distance in the real itself, making the unapparent visible. The paradox is that the image cannot be real than paying the price of its liberation from the real. The new reality it assumes passes through the distance of its appearance, in the very substance where the hidden one is opened.

Keywords: Ștefan Aug. Doinaș, real, image, possible, phenomenological distance

Putem vorbi de *realul* imaginii? Nu se pune oare în fața noastră contradicția – și paradoxul – prin care, stipulând realitatea unei lumi imaginale, suntem constrânși să ne confruntăm cu ceea ce s-a numit irealul sau pre-realul unei întruchipări încă nerealizate *de facto*? Și atunci, dacă imaginea poetică nu e realizată ca prezență semnificativă ci se dă doar ca potență a ființării, în ce constă realul pe care ea are ambiția să-l propună? Referindu-se la observația lui M. Dufrenne potrivit căruia realismul rămâne o tentație permanentă, atât pentru artist cât și pentru spectator, deși niciunul nu ajunge la expresia sa veritabilă decât cu condiția să nu-l caute, Ștefan Aug. Doinaș apreciază că „analiza concretă a textelor poetice ne demonstrează, dimpotrivă, că realul se află, în mod fericit, și la începutul și la sfârșitul procesului creator, și că ceea ce se prezintă, la o primă vedere, ca o abatere de la real, în textura poeziei lirice, nu este de fapt decât un anumit *tratament* la care e supus realul”.² Pe de o parte, așadar, realul ca deziderat neîmplinit, raportul invizibil cu o existență pe care nici autorul nici cititorul se pare că nu sunt dispuși să o abandoneze cu totul în experiența estetică; pe de altă parte, realul dintotdeauna prezent, imanent – subtextual – nu ca referent al exteriorității empirice, ci ca substrat al sensului transpus. Dar Dufrenne remarcă de fapt același lucru atunci când afirmă că „nu există adevăr decât în descoperirea unui sens care iluminează și transfigurează realul, și prin aptitudinea unei subiectivități de a sesiza acest sens”.³ Realul nu e subzistent și existent prin sine, cu alte cuvinte nu are natura unei existențe fără a fi totodată adevărat, iluminat de un sens care îl impune ca valoare ontologică incontestabilă. Nu doar că realul conține acest sens iluminator, dar e luminat și transfigurat de el, iar ceea ce trebuie sesizat – intuit și înțeles – este tocmai semnificabilul care face realul posibil, un *a priori* al prezenței care conferă un sens, căci „realul este întotdeauna un *deja*

¹ Assoc. Prof., PhD, „Petru Maior” University of Târgu-Mureș

² Ștefan Aug. Doinaș, *Orfeu și tentația realului*, Ed. Eminescu, București, 1974, p. 5.

³ Mikel Dufrenne, *Fenomenologia experienței estetice*, Ed. Meridiane, București, 1976, vol. II, p. 228.

acolo, deopotrivă opac și debordant”.⁴ La nivelul trăitului, al experienței existențiale, corporale, non-sensul însuși al realului este un sens. „Ca atare, însă, realul nu are încă aspect de lume. (...) Realul apare ca rezervă inepuizabilă a datului, dar pentru că nu are nimic în rezervă; e o materie inepuizabilă de semnificații, dar pentru că nu are nicio semnificație. (...) Nu există lume decât pentru cel ce descoperă și extrage din real o anumită semnificație”.⁵ Realul posibil este donația inepuizabilă a unui sens care nu constituie încă o lume, nu instituie coordonatele „lizibile”, descifrabile ale unei texturi organice. Eterogenitate a posibilului, apriorism al unui sens neactualizat în semnificații. Real nerealizat ca atare, donație virtuală care nu are nimic de dat, doar de luminat. „Lumina unui posibil? Da, și anume în înțelesul că posibilul iluminează întrucât anticipează (...). Realul e trăit ca un câmp de posibilități. Mai mult încă: el apare prin posibilitățile pure care sunt *a priori*-urile”.⁶ Realul imaginii (prin extensie: al trupului poetical ca prefigurare a corpului poetic) este o lume atipică, lumea estetică a unui câmp de posibilități care nu sunt ireale în raport cu realul; „ele nu sunt rudele sărace ale realului, un aspect nesigur de care realul ar dispune în mod suveran, ci sensul care iluminează realul schițând în el o lume”.⁷ În poem lumea în-actuală iluminează realul din interior, nu prin faptul că pune în ceea ce deja există o altă lumină venită din afară, ca un plus de vizibilitate care s-ar adăuga realului și i-ar conferi o coloratură estetică; ceea ce se vede ieșind la lumină e pus în lumina unui sens aprioric, al realului însuși, care nu luminează însă decât în lumea poemului, ca orizont cufundat în latență, în așteptarea ochiului înțelegător în care să se deschidă. Ca lume estetică, poemul luminează posibilul realului; aici posibilul însuși luminează și se oferă ca *distanță* instaurată de un *nu-încă* al trupului poetical, din care se va ivi corpul poetic propriu-zis. E chiar *distanța* care ne îngăduie să vedem, suspensia unei retrageri care creează spațiul vederii; ea e lumina unei *imagini a posibilului*. „Lumina este evenimentul unei suspensii, al unei *epoché* (...) care definește eul, puterea sa de recul la infinit și în ceea ce-l privește”.⁸ Nu numai că realul are aici un sens, dar el are și o expunere și o expresie, o imagine vizibilă. Abia acum este el *văzut* în adevăratul sens.

Distanță care, făcând posibilă extensia unui spațiu paradoxal în chiar corpul rostirii,⁹ se deschide nu pentru a fi depășită ci străbătută până la capăt, adică până în non-spațiul în care se resoarbe. Cu cât e străbătută mai intens – cu cât ea însăși se traversează mai adânc – cu atât devine mai transparentă, se reduce până la ultima reducere, radicală, a negării de sine. În acest punct final, lumina posibilului se stinge, pentru a aprinde – în corpul poetic – sensul *viu* al realului transfigurat. „Marea problemă a poeziei – spune Ștefan Aug. Doinaș – constă în necesitatea ca limbajul, saturat și borțos de real, să și nască – în expresia specifică a textului – o realitate *vie* de ordin artistic”, „un spațiu virtual între semnificant și semnificat”.¹⁰ Dacă realul apare *prin* posibilitățile pure ale unor *a priori* semnificabile, el

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, p. 229.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Emmanuel Lévinas, *De l'existence à l'existant*, Vrin, Paris, 1973, p. 79.

⁹ „Cuvântul trebuie să devină un spațiu capabil să adăpostească coabitarea paradoxală a *vechiului* lucru cu *noul* său sens” (Ștefan Aug. Doinaș, *op. cit.*, p. 7).

¹⁰ *Ibidem*, pp. 7, 82.

deschide spațiul virtual al unui ascuns, ființarea de interval a inaparentului care se întrevește în lumina acestei deschideri. Iar ceea ce se aduce la vedere sunt „ordinea și datele unei noi lumi văzută prin interstițiile lumii reale”, „un azur insuportabil întrezărit prin ochiurile cerului comun”, „ca un alt univers, care, fără a ruina țesătura celui existent, i se suprapune, ca o epură impalpabilă, palpitând prin interstițiile lui”.¹¹ Deși am vorbi mai curând de un substrat și nu de o suprapunere, cert este că realul lumii obiective nu e înlăturat ci deschis până în adâncul din care el arată o altă imagine a putinței sale de a fi. „Conținutul unei asemenea imagini nu mai este echivalent cu conținutul obiectului real”, căci în poem luminează acum tâlcurile inepuizabile, cele în care universalul e întors „la izvoarele sale incandescente: la particularul concret”.¹² Aspect care scoate în evidență două probleme. În primul rând, pentru ca imaginea să ajungă la reflectarea realului, luminându-l în miezul purei sale posibilități de a fi, realul obiectiv – obiectul real – este raportat la un subiect creator care îi defenomenalizează manifestarea. Ceea ce apare în lume – inclusiv în cea a cuvântului rostit – voalează înțelesul, ține esența captivă în ascunderea aparenței. „Carnea vegetală a cuvântului maschează sâmburele de fildeș”, la fel cum apariția mundană propune o imagine care arată dar nu luminează. Trebuie „cojit” fenomenul, „pentru a explora drumul spre tâlcuri”.¹³ Însă ceea ce sensul luminează este, pe de o parte, lumea pre-formală a posibilului pur, înaintea oricărei autorealizări fenomenale. Sens nemanifestat decât în originarul absolutei sale nedeterminări. Pe de altă parte, drumul într-acolo răspunde unei chemări, se așterne în sensul luminii pe care o propagă miezul incandescent al realului. De aceea punctul de sosire, cel al izvorului în care se resorb toate înțelesurile, este deopotrivă un punct de plecare din care ele se revarsă ca tot atâtea posibilități de ființare. Ceea ce se vede prin interstițiile realului dă de văzut, se lasă văzut așa cum semnifică înainte de a fi: drept o situație poetică sau – mai degrabă – o stare poetală la limita fragilă ce desparte însăși puțința ca ceva să semnifice și semnificarea ca atare. Astfel încât, în al doilea rând, ceea ce luminează prin această breșă deschisă în miezul realului este o *imagine-replică*, „o replică la real”.¹⁴ Imaginea poetică, poemul, opera de artă în ansamblul său sunt replici ale realului (reîntâlnim problema imaginii antitipice, a imaginii-replică – *Gegenbild* – în postularea sa schellingiană): pentru poet, „realul e un simplu pretext de plecare, de unde – în continuare – el se simte chemat să ne ofere *viژیunea sa proprie*”, care e „*replică* la această realitate, adică un nou univers cu existență pur artistică, în verb, un univers care dublează și minează universul înconjurător”.¹⁵ În și prin imagine, realul își dă propria replică, răspunsul la chemarea pe care o resimte în adâncul său. Ceea ce îl cheamă nu e altceva decât posibilul unei semnificări care îl reazășază în datele sale genuine, date care suferă o semnificativă mutație de orizont, o

¹¹ Ștefan Aug. Doinaș, *Lampa lui Diogene*, Ed. Eminescu, București, 1970, pp. 7, 113. „Acolo unde toate palpită vag în pura lor indeterminare” (*ibidem*, p. 26).

¹² *Ibidem*, p. 11.

¹³ *Ibidem*, p. 15.

¹⁴ *Ibidem*, p. 12.

¹⁵ *Ibidem*, p. 171. Ștefan Aug. Doinaș revine adesea la implicațiile acestui concept. Astfel, metafora se impune „ca o replică față de real, ca o altă geometrie – posibilă datorită virtuților creatoare ale imaginației” (*Poezie și modă poetică*, Ed. Eminescu, București, 1972, p. 88); „Opera nu face decât să se autodefinească, să se afirme pe sine ca *replică* la real” (*Orfeu și tentația realului*, ed. cit., p. 74).

redimensionare datorită căreia noua lume nu numai se arată a fi altfel cu putință, dar se rostește în sensul noii perspective, în lumina transparenței.

Reducerea realului la substrat este procedeul fenomenologic ce vizează formele organice, pentru a afla dedesubt „o stofă materială anorganică, omogenă și informă”.¹⁶ Imaginația asociativă transcende datul real, situându-l într-un plan de maximă libertate, acolo unde forma însăși e de-formată până la epura strălucitoare a informului. Aici opera de artă încă nu există, dar e deja prefigurată în chiar apariția preformală a unui sens care *începe*, dă de văzut o închegare incipientă, o zămislire abia posibilă. De aceea „unul din blazoanele de noblețe ale liricii moderne e tocmai această transcendere a realității obiective, pentru a închea, din imagini fragmentare ale realului, o supra-realitate în care elementele lumii exterioare, ca și structura lor nu se mai află în poziția firească”, imaginea „se eliberează de orice servitute față de real”, imaginația coagulând un „flux de imagini tinzând spre viziune”.¹⁷ Imaginea aceasta nu mai e reprezentativă a unui referent pe care îl face vizibil prin reflectare directă; desprinsă de obiectivitatea lumii exterioare, ea e liberă până la transparență, liberă să arate „sâmburele misterios, ireductibil, al realului”, adică inefabilul, inexprimabilul, indicibilul, cu un cuvânt: necunoscutul. Dar realul astfel intuit în esența sa inaparentă nu apare decât odată cu poemul, în stofa densă a plămuirii deja posibilă; „el nu există înainte ca opera artistică să existe”. Ceea ce se manifestă prin interstițiile poemului e sensul unui real mai întâi nemanifestat, încapsulat în fenomenul care îl prezintă în aparența sa mundană. Tot ce apare în fenomenalitatea lumii este vizibil, comprehensibil, o prezență tematizabilă și interpretabilă. Or înțelegerea albă surprinde intuitiv „sâmburele întunecat și inexprimabil al realului”, „sâmburele necategorial al unei opere de artă, acela care *nu se lasă exprimat altfel*”, „misterul ultim al oricărei creații”.¹⁸ Ea procedează, cum spuneam, printr-o reducere la substratul întemeietor, la fondul inepeizabil al unui sens dintotdeauna dat. Reducție revelatoare, căci realul redus este realul filtrat, condensat, decantat, care el însuși luminează ca origine a oricărei structuri viitoare: „Dincolo de caleidoscopul actualității trebuie să se reveleze elementele de bază, relația lor ascunsă, un *substratum* care să-l întemeieze”.¹⁹ Realul există înaintea poemului, dar nu își revelează substratul decât în poem, în infratextura unde, spunea poetul, el e supus unui *tratament* care modifică imaginea sa obișnuită. Transmutația pe care o suferă, noua imagine pe care o arată operează din interiorul său îndepărtat, din adâncul care luminează prin rostire. Căci realul este înaintea cuvântului, însă doar în cuvânt ajunge el la rostirea de sine, la autorevelarea adevăratei sale putințe de a fi. „Realul este deja acolo, nu ca realitate iconică a semnului grafic, ci ca realitate-substrat a graiului”.²⁰ Această realitate pre-discursivă nu este ajungerea la rostit a poemului; ceea ce ajunge la cuvânt este o rostire originară a realului însuși, solul posibilului în care răsună vocea unui sens primordial. „E vorba de acel sens prim – antepredicativ – al

¹⁶ *Orfeu și tentația realului*, ed. cit., p. 42.

¹⁷ *Lampa lui Diogene*, ed. cit., pp. 184, 185.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 26, 198.

¹⁹ *Poezie și modă poetică*, ed. cit., pp. 213-214.

²⁰ *Orfeu și tentația realului*, ed. cit., p. 7.

lucrurilor lumii, sens care ajuns la expresie verbală cristalizează ca semnificație”.²¹ Este deschiderea originară, „poemul anterior oricărei spunerii” (M. Heidegger), rostirea (*die Sage*) limbii care precede rostitul (*das Sagen*) poemului, trupul sensibil (poetal) în care nu lucrurile deja existente sunt numite, ci apariția lor ca act de ființare, autonomirea lucrului care se manifestă și se lasă evocat, chemat la rostire.²² Heideggerian vorbind, „inițiativa limbii se manifestă, așadar, în poem ca adevăr al arătării (*Zeigen*), al lăsării să iasă din ascundere ceea ce este”.²³ Iar ieșirea din ascundere, arătarea care cheamă și se lasă chemată este o *imagine* care vorbește de la sine, prin sine, dincolo de limbajul articulat, dezvăluind inaparentul.

Vorbeam de *distanța ca loc al imaginii*, desfacere a structurii realului dat, decreație care lasă să se întrevadă lumina rostirii originare. Dar cel care dezmembrează lumea este limbajul, proces care „îl face să opună realității o liberă și suverană irealitate”, în care imaginea „se afirmă în viziunea poetică, își creează un Spațiu propriu care nu mai are nimic comun – sau, în orice caz, foarte puțin – cu spațiul real”.²⁴ Autoafirmarea imaginii implică negarea lucrului existent; imaginea nu doar se desprinde prin reducere de realitatea referențială, dar o și neagă, propunându-i replica unei alte perspective. Negare care însă nu atentează la real decât în ipostaza sa imediat fenomenală, de apariție ce trebuie eclipsată. De aceea „negația nu desființează lucrul negat, ci – din contră – îl întemeiază, acordându-i *ipso facto* aceeași realitate ca și contrariul său. (...) Negația nu este, deci, cu nimic mai săracă în realitate decât afirmația, așa cum, în cazul unei sfere goale, convexitatea nu întrece în forță concavitățile, ci constituie doar cealaltă față a ei”.²⁵ Ceea ce este negat drept carență funciară a realului manifestat se reafirmă cu vigoare în esența lui inaparentă, ca sens nemanifestat sau ca imagine invizibilă. Aceasta se afirmă însă ca imagine *a invizibilului*, tocmai în distanța în care ia naștere și pe care o face cu puțință. Distanța a unei lumi imaginale (*mundus imaginalis*), nu fictivă în sensul unui ireal inaccesibil (căci ficționalitatea este cealaltă față a realității), ci a „unei lumi *potențiale* de perfectă coerență și înalt semnificativă”, iar imaginea care ia loc aici e „un fel de epură a realului, corpul viu al tâlcurilor”,²⁶ adică trup poetal, imagine întrupată a semnificabilului originar. Astfel că ceea ce intră, de pildă, ca peisaj într-un poem nu este un loc anume, cât mai ales „o *putință* a naturii” de a se înfățișa în modul imaginii; „natura văzută de poet e o *posibilitate* a Naturii”,²⁷ o latență a realului. Imaginea nu e „atât una contrară realității, cât mai ales una *posibilă* a realității”, „o *posibilă dimensiune* a universului”.²⁸ Cu alte cuvinte, „imaginea trebuie să fie permanent un prag al viziunii, să sugereze – dincolo de datele care intră în componența ei – o altă față a universului, misterul lui inepuizabil, atât în

²¹ Ștefan Aug. Doinaș, *Eseuri*, Ed. Eminescu, București, 1996, p. 71.

²² Am putea vorbi de un *avanttext* în care rostirea e „strâns legată de procese pretextuale” (Maria Corti, *Principiile comunicării literare*, Ed. Univers, București, 1981, p. 104) sau mai degrabă de un *infra-text*, „de o infra-realitate ascunsă, care vrea să dea glas aceluia *încă-ne-rostit* ce stă în orizontul oricărui discurs perfect articulat” (Ștefan Aug. Doinaș, *Eseuri*, ed. cit., p. 12).

²³ *Ibidem*, p. 72.

²⁴ *Poezie și modă poetică*, ed. cit., p. 235.

²⁵ *Ibidem*, p. 232.

²⁶ *Orfeu și tentația realului*, ed. cit., p. 9.

²⁷ *Ibidem*, p. 13.

²⁸ *Ibidem*, pp. 86, 92. „O *posibilitate latentă* a lumii înconjurătoare, un nou mod de a fi al ei” (*ibidem*, p. 27).

ordinea obiectivă a lucrurilor, cât și în cea subiectivă, a « spațiului dinlăuntru »²⁹. Spațiul imaginal este un spațiu interior, ideal nu în ordinea vreunei axiologii a nivelurilor realului, ci în sensul esenței manifestării. Figura lumii este un standard, o imagine tip, banală pentru că schematică, redundantă, generală prin univocitate, ceea ce se vede în general. Or „a vedea *dincolo* de ceea ce se vede înseamnă tocmai a străbate densitatea acestei imagini, a descoperi îndărătul « figurii lumii » fața ascunsă a ei, a institui în lucruri *un sens* inedit, surprinzător, pe care imaginea lor convențională îl ignora”.³⁰ Dincolo de ceea ce se vede este invizibilul devenit vizibil, care se dă vederii ca vizibil al invizibilului, fără să cadă în plasa manifestării imediate. A vedea un mediu translucid înseamnă a străbate distanța care separă deschiderea purei sale posibilități și realizarea sa actuală. Proces ce are loc în „zborul imaginației”, prin „pătrunderea fulgerătoare a intuiției”, deci prin avântul spre înălțimea viziunii și sondarea adâncului, vedere și înțelegere totodată.³¹ „Tâlcul adânc al realului nu se ivește, așadar, în măsura în care pătrundem *dincolo* de el (singurul *dincolo total* fiind ceea ce se află în afara conștiinței, adică realul însuși), ci în felul *cum* îl receptăm”.³² A vedea dincolo înseamnă prin urmare a te distanța de propria vedere în chiar străbaterea distanței, a vedea *prin*, printr-un fel de ex-punere revelatoare, a străvedea intuitiv-imaginativ ceea ce realul însuși oferă ca imagine. Spre deosebire de atitudinea față de vechea imagine despre lume, convențională, „o altă imagine a lumii, (...), ca rezultat al unui *alt* raport între eul liric și univers, invită imperios pe cititor să reacționeze sufletește *altfel* în fața operei estetice”.³³ Iar aceasta întrucât, așa cum am spus, arta ne pune în contact „cu o nouă față, *posibilă*, a lucrurilor, cu o nouă semnificație pe care până acum n-am bănuț-o”.³⁴ Imaginea aduce la lumină potența inaparentului de a se face vizibil; ea este fața necunoscutului, chipul transparent pe care putem citi semnul viu al ne(mai)văzutului.

Ce spune acest semn care se dă spre citire, imaginea prin care vedem până în adâncul deschis al inaparentului? Semn de neprivit în spectacolul formelor sale care duc înțelegerea în derivă, ci de *văzut* în chiar donația prin care el se dă vederii, ne atinge în propria sa dezvoltare. A-l între-vedea înseamnă a te situa în vederea lui, în perspectiva pe care el o deschide, a te lăsa pătruns, expus ochiului care îți conduce vederea. Căci, „în fond, nu este vorba de *a privi*, ci de *a vedea*. Privirea se plimbă pe suprafața lucrurilor, le înregistrează, cel mult – le însumează; vederea le dezvoltă, le pătrunde, le face să se deschidă unui sens; deci, le ordonează în funcție de o anumită perspectivă care e aceea a eului liric. Privirea caută,

²⁹ *Poezie și modă poetică*, ed. cit., pp. 88-89. „Imaginea se naște din simplă asociație verbală, stabilește doar o relație între elemente cât mai disparate și – ca atare – tinde să jupuiască suprafața lucrurilor: valoarea ei se măsoară, în extensiune, prin gradul de alteritate pe care-o manifestă între lucrurile somate să ia loc în spațiul ei ideal” (*ibidem*, p. 88).

³⁰ *Orfeu și tentația realului*, ed. cit., p. 14.

³¹ Aici, „pretinsul *Grund* este *Abgrund*. Dar abisul pe care îl descoperim astfel nu e ca atare *lipsă de fond*, el e tâșnire a unei *Hoheit*”, avânt nemărginit, apariție a unei înălțimi care *sus-ține* totul (cf. Maurice Merleau-Ponty, *Le Visible et l'Invisible*, Gallimard, Paris, 1964, p. 303).

³² *Orfeu și tentația realului*, ed. cit., p. 16.

³³ *Ibidem*, p. 18.

³⁴ *Ibidem*, p. 19. În acest sens, Maurice Blanchot are dreptate să spună că „poezia nu răspunde chemării lucrurilor” (*Cartea care va să fie*, Ed. Est, Paris, București, Jérusalem, 2005, p. 309), căci lucrurile-ca-lucruri nu cheamă decât un răspuns care să le invoce ca fapte de a fi ale lumii, și nu ca fapte ale semnificării posibilului ce apar înainte de a fi în lume.

vederea găsește”.³⁵ Așadar, ce spune, ce găsește semnul care ne pătrunde vederea? Faptul că ceea ce se arată în rostirea originară este imaginea *reală* pe care o oferă experiența artei, adevărul realului transpus în imagine, ridicat la esența sa figurabilă. A avea experiența fenomenologică a acestei vederi estetice înseamnă a avea acces la lumina ascunsă a unei imagini, „expresia concretă a acestui raport fiind în mod necesar o *imagine*”; nu imaginea realului epuizat în manifestare, ci cea rezultată în urma „tratamentului” poetic operat asupra datelor contingente, „tocmai pentru a putea desprinde din « figura » lui convențională o altă « figură », posibilă”, care „nu mărturisește altceva decât *modul* în care forma își « creează » propriul său conținut”.³⁶ Formă a distanței înseși, formă a informului pe care îl aduce la o nouă manifestare, liberă de orice determinare causală, eliberată în figura posibilului. Iar ceea ce posibilul figural – imaginal – semnifică este intuibil în chiar transferul de sens care dezvăluie realul: „Distanța care se cascadează între « figura » comună, convențională a lumii – rod al recuperării efectuate de spiritul nostru pe baza experienței empirice – , și între noua fizionomie a realului sugerată de viziunile poetice, devine chiar intrarea fascinantă prin care suntem absorbiți într-un alt orizont al realului, mai plin de mister, într-o zare uluitoare care se propune intuiției noastre cunoscătoare prin solicitarea exemplară a afectivității și imaginației”.³⁷ Vederea străbate distanța imaginii, e trans-portată de distanța care o absoarbe; distanță care *intră* în vedere, se vede întrucât este posibilă, face cu puțință intrarea în vizibilitate. Dacă imaginea „stimulează pornirea intimă de a fi, de a deveni *altceva* decât este”,³⁸ aceasta pentru că ea nu arată o lume care ni se oferă pentru a fi cunoscută, ci „pentru a fi *simțită* la modul intuitiv”. Prin urmare, „e nevoie de o intuiție aparte pentru a *vedea*”³⁹; „propunându-se intuiției noastre (...), orice imagine este fulgerătoare: viteza ei împiedică spiritul să izoleze obiectul, scufundă imediat un aspect inedit al realului în apele obscure ale subconștientului, unde imaginea sau metafora se depune ca un fel de tezaur latent”; „se stabilește, astfel, un adevărat « climat de imagini »”.⁴⁰ Paradoxal, imaginea nu e reală decât cu prețul eliberării sale de real. Noua realitate pe care o asumă trece prin distanța ivirii sale, ca apariție a ascunderii deschise în substanța posibilului. Realul ei este măsura luminii care dă strălucire lumii poemului.

³⁵ *Orfeu și tentația realului*, ed. cit., p. 26. A vedea nu înseamnă a avea ceva, a pune mâna pe ceva. „A vedea înseamnă, în ciuda analizei nesfârșite mereu posibile, și cu toate că niciun *Etwas* nu ne rămâne vreodată *în mână*, a avea un *Etwas*” (M. Merleau-Ponty, *op. cit.*, p. 270). Nu însă a-l posedea și a se lăsa posedat – așa cum se întâmplă în cazul privirii – ; „a vedea este acel mod de gândire care nu are nevoie de a gândi pentru a posedea Ființa (*Wesen*)” (*ibidem*, p. 301), căci vederea se lasă cuprinsă în raza invizibilului care străpunge vizibilul. În domeniul privirii domnește idolul, cel care se dă *cu privire la*, căci el „nu captivează privirea decât în măsura în care ceea ce e de privit îl cuprinde” (Jean-Luc Marion, *Dieu sans l'être*, Quadrige / PUF, Paris, 2002, p. 18). Privirea creează idolul în vizibilitatea căruia ea se oprește captivată. Înaintea idolului, „privirea străpungea transparența vizibilului. De fapt, privirea nu vedea vizibilul, întrucât nu înceta să-l străpungă – să-l străpungă cu o privire pătrunzătoare” (*ibidem*, p. 20). „În timp ce idolul rezultă din privirea care îl vizează, icoana convoacă vederea, lăsând vizibilul (...) să se satureze, puțin câte puțin, de invizibil” (*ibidem*, p. 28).

³⁶ *Orfeu și tentația realului*, ed. cit., pp. 30, 31.

³⁷ *Ibidem*, pp. 92-93. Căci „sentimentul sau ideea trăită nu se « traduc » în imagini : ele sunt efectiv imagini” (*ibidem*, p. 91).

³⁸ *Ibidem*, p. 79.

³⁹ *Ibidem*, pp. 27, 29.

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 54, 55.

Bibliografie

- Blanchot, Maurice, *Cartea care va să fie*, Ed. Est, Paris, Bucarest Jérusalem, 2005
Corti, Maria, *Principiile comunicării literare*, Ed. Univers, București, 1981
Doinaș, Ștefan Aug., *Orfeu și tentația realului*, Ed. Eminescu, București, 1974
Doinaș, Ștefan Aug., *Lampa lui Diogene*, Ed. Eminescu, București, 1970
Doinaș, Ștefan Aug., *Poezie și modă poetică*, Ed. Eminescu, București, 1972
Doinaș, Ștefan Aug., *Eseuri*, Ed. Eminescu, București, 1996
Dufrenne, Mikel, *Fenomenologia experienței estetice*, Ed. Meridiane, București, 1976
Lévinas, Emmanuel, *De l'existence à l'existant*, Vrin, Paris, 1973
Marion, Jean-Luc, *Dieu sans l'être*, Quadrige / PUF, Paris, 2002
Merleau-Ponty, Maurice, *Le Visible et l'Invisible*, Gallimard, Paris, 1964